

Sygn. akt III UK 328/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 października 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Józef Iwulski (przewodniczący)
SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)
SSN Andrzej Wróbel

w sprawie z odwołania J.D.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 24 października 2019 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 28 czerwca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 czerwca 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w L. od wyroku Sądu Okręgowego w L. z dnia 15 maja 2017 r., którym – uwzględniając odwołanie J.D. – zmieniono decyzję

z dnia 25 października 2017 r. i przyznano mu prawo do emerytury od dnia 19 października 2016 r.

Sąd Apelacyjny oparł się na ustaleniu, że ubezpieczony od dnia 1 listopada 1980 r. do dnia 31 maja 1994 r. był zatrudniony w Gospodarstwie Rolnym Skarbu Państwa w U., w Zakładzie Rolnym w K. i od dnia 1 czerwca 1994 r. do dnia 17 kwietnia 1997 r. w Gospodarstwie Rolno-Handlowym w K., Sp. z o.o., w których wykonywał prace kierowcy ciągnika kołowego i kombajnu. Jak zaświadczone w świadectwach wykonywania pracy w szczególnych warunkach, wymienioną w dziale VIII „Transport” pod poz. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 z zm.; dalej "rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.") oraz w dziale VIII, poz. 3 pkt. I zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Oceniał, że w okolicznościach faktycznych sprawy stopień szkodliwości i uciążliwości pracy ubezpieczonego jako kierowcy ciągnika uzasadnia zaliczenie tej pracy do stażu w warunkach szczególnych, mimo łączenia pracy w transporcie z pracami polowymi. Uznał, że charakter pracy kierowcy ciągnika rolniczego przystosowanego do transportu i wykonującego wyłącznie transport oraz kierowcy ciągnika wykonującego prace polowe za pomocą ciągnika i współpracujących z nim maszyn i urządzeń rolniczych jest tożsamy. Ustalił zatem, że ubezpieczony wykazał 21 lat, 4 miesiące i 7 dni pracy w szczególnych warunkach uprawniającej do nabycia emerytury na podstawie art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.).

Skarga kasacyjna organu rentowego została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach polegającą na przyjęciu, że praca traktorzysty i kombajnisty polegająca na wykonywaniu prac polowych jest pracą w szczególnych warunkach. W ocenie skarżącego, wymienienie prac kierowców ciągników i kombajnów w dziale VIII rozporządzenia oznacza, że przewidziane w nim uprawnienie

przysługuje tylko z tytułu kierowania ciągnikami przy pracach transportowych, bowiem nie chodzi o prace uznane za wykonywane w warunkach szczególnych bez względu na miejsce i rodzaj, gdyż te są wymienione w dziale XIV zatytułowanym „prace różne” (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13). Zarzucając naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 382 i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., organ rentowy wskazał, że Sąd drugiej instancji nie odniósł się do wszystkich dowodów, a w szczególności nie ustalił, jaki był okres wykonywania przez ubezpieczonego prac transportowych w proporcji do pracy wykonywanej „w polu”, w związku z czym nie mógł ustalić, że legitymuje się on 15-letnim stażem pracy w szczególnych warunkach w transporcie.

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu drugiej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie odwołania oraz zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach w związku z § 4 pkt 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., ustalenie prawa do emerytury po ukończeniu wieku 60 lat przez mężczyznę urodzonego po dniu 31 grudnia 1948 r. wymaga wykazania 15-letniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przed dniem 1 stycznia 1999 r. Ustaleń w tym zakresie dokonuje się w odniesieniu do pracy na stanowiskach określonych w dziale A załącznika do rozporządzenia wydanego na podstawie upoważnienia przewidzianego w art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267), traktowanego jako „przepisy dotychczasowe”, o których mowa w art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy w zakresie rodzajów prac, stanowisk i warunków uprawniających do wcześniejszej emerytury (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, OSNP 2002 nr 10, poz. 243 i wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306 i z dnia 9 maja 2006 r., II UK 183/05, niepublikowane).

Przyjmuje się za konieczny związek prac i warunków ze znaczną szkodliwością dla zdrowia oraz znacznym stopniem uciążliwości lub wymaganiem wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia (art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach). Te właśnie kryteria pozwalają na ocenę wpływu warunków zatrudnienia na wcześniejszą utratę zdolności do jego wykonywania, co stanowi o istocie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym. W rozporządzeniu stanowczo i precyzyjnie usystematyzowano prace o znacznej szkodliwości i uciążliwości w oddzielnych działach, a w zarządzeniach wykonawczych powiązano je z poszczególnymi stanowiskami pracy odpowiadającymi gałęziom gospodarki. W określeniu pracy uzasadniającej prawo do świadczeń na zasadach rozporządzenia chodzi więc wyłącznie o pracę wymienioną pod odpowiednią pozycją wykazu-załącznika oraz o wykonywanie takiej pracy na stanowisku przypisanym do działu przemysłu umieszczonego w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia. Praca wykonywana w innym dziale gospodarki niż w wskazanym w przepisach załącznika do rozporządzenia dnia 7 lutego 1983 r. nie jest pracą w szczególnych warunkach.

W związku z tym przepisy rozporządzenia można odczytywać jako domniemanie spełnienia warunków emerytalnych ze względu na wykonywanie tylko prac określonych w wykazach, systematycznie połączonych z poszczególnymi działami gospodarki i stanowiskami, na których są wykonywane. Podstawą domniemania jest to, że wykonywanie podobnych czynności w konkretnych działach przemysłu powoduje takie samo narażenie na działanie szkodliwych czynników, jakiemu podlegają pracownicy danego działu.

Prowadzenie ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych w zakładzie nienależącym do branży transportowej, np. w rolnictwie, wymaga udowodnienia narażenia na czynniki szkodliwe odpowiadające pracy w transporcie wykonywanej przez kierowcę pojazdu członowego i ciągnika balastowego. W tym tylko zakresie dla branży „rolnictwo” zostały określone stanowiska pracy odpowiadające działowi VIII, poz. 3 wykazu do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w zarządzeniu Nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze

(Dz.Urz. MRLiGZ. z 1988 r., Nr 2, poz. 4), wydanym na podstawie upoważnienia przewidzianego w § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Subsumcja faktu wykonywania pracy kierowcy ciągnika pod te przepisy jest możliwa tylko po wykazaniu stałego i w pełnym wymiarze czasu pracy narażenia na działanie szkodliwych czynników przypisanych do prac wykonywanych w tym dziale przemysłu, w którym prace takie zaliczane są do prac w szczególnych warunkach (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66; z dnia 25 marca 2014 r., I UK 337/13, niepublikowane; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 131/15, niepublikowane; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15, niepublikowane; z dnia 15 listopada 2016 r., II UK 397/15, niepublikowane; cytowane w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1917 r., I UK 43/16, niepublikowane).

Uznanie przez Sąd Apelacyjny wykonywania przez ubezpieczonego prac typowo rolniczych - jako kierowcę traktora i kombajnu - za pracę w szczególnych warunkach nie zostało powiązane z wykazaniem znacznej ich szkodliwości dla zdrowia oraz ze znacznym stopniem uciążliwości, na jakie narażeni są pracownicy wykonujący prace „w transporcie”, w którym szkodliwość pracy łączy się nie z samym prowadzeniem pojazdów, lecz z prowadzeniem ich przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych związanych z uczestniczeniem takich pojazdów w pracach drogowych lub ruchu publicznym, tj. obciążeń, których nie ma, jak uznał prawodawca, przy wykonywaniu typowych prac w rolnictwie. Kierując się zresztą tymi względami, Sąd Najwyższy jednolicie przyjmuje brak przesłanek do uznania za prace przewidziane pod poz. 3 działu VIII w wykazie A załącznika do rozporządzenia prac polegających na obsługiwaniu ciągnika rolniczego przy pracach polowych (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, niepublikowane; z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, niepublikowane; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15, niepublikowane; z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, niepublikowane; z dnia 12 października 2016 r., III UK 1/16, niepublikowane; z dnia 26 stycznia 2017 r., III UK 51/16, niepublikowane; z dnia 16 lutego 2017 r., II UK 730/15, niepublikowane i z dnia 23 lutego 2017 r., I UK 76/16, niepublikowane).

Bez przeprowadzenia postępowania dowodowego w tym przedmiocie zaliczenie przez Sąd Okręgowy, a następnie Sąd Apelacyjny prac polowych wykonywanych przez ubezpieczonego, jako kierowcę ciągnika rolniczego, do prac w szczególnych warunkach było przedwczesne. Pominęto także ustalenie, czy prace, które zaliczono do prac w szczególnych warunkach, były wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, tj. stanowisku pracy określonym w wykazach ustalonych przez właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralne związki spółdzielcze w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych dla podległych i nadzorowanych zakładach pracy. Ustalenia, które stanowią podstawę oceny spełnienia merytorycznego wymogu stałości i wymiaru czasu wykonywania pracy w szczególnych warunkach muszą odnosić do rzeczywistego zakresu obowiązków pracownika i zmian, jakie w tym względzie następowały w związku z sezonowością usług świadczonych przez pracodawcę. Nie mogą ograniczyć się do ogólnikowych stwierdzeń, gdyż dokonana wówczas na ich podstawie ocena stałości wykonywania pracy i dobowego jej wymiaru spotyka się z trafnym zarzutem zastosowania przepisów prawa materialnego do nieustalonego w sprawie stanu faktycznego.

Uwzględniając to, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (398¹⁵ § 1 k.p.c.).

as